

УДК 911.3:796.5(477)

ТЕРИТОРІАЛЬНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ СПОРТИВНОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Романів А.С.¹, Романів О.Я.²

¹*Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені акад. С. Дем'янчука, м. Рівне*

²*Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне*

E-mail:romaniva@ukr.net

Представлено результати дослідження рівня розвитку спортивного туризму у розрізі областей України, встановлено територіальні відмінності за кількістю і видами проведених спортивних туристських походів, визначено рівень залучення населення областей до туристсько-спортивної діяльності.

Ключові слова: спортивний туризм, туристський похід, туристсько-спортивна активність

ВСТУП

Постановка проблеми. Спортивний туризм, який сформувався на перетині туристської та фізкультурно-спортивної діяльності, ґрунтується на пізнанні довкілля, характеризується значним територіальним охопленням і є геопросторовим за сутністю. Наведені особливості є підставою для включення досліджень спортивного туризму у предметну сферу географії. Більшість авторів вказують на важливі спортивні, оздоровчі, рекреаційні, пізнавальні, виховні функції спортивного туризму, наголошуючи насамперед на його соціальному характері [1], [2, с. 88]. Разом з тим акцентується увага і на економічному, комерційному потенціалі та невисокій капіталомісткості даного виду туризму. Економічний ефект виникає за рахунок: профілактики захворюваності та правопорушень; виконання туристами у спортивних походах польових дослідницьких робіт; залучення висококваліфікованих туристів до проведення рятувальних робіт та подолання наслідків стихійних лих; використання досвіду інструкторів спортивного туризму на турбазах, у спортивних таборах; залучення іноземних туристів до проведення міжнародних спортивних заходів [3]. Також розвиток спортивного туризму створює передумови для організації екологічного, активного, екстремального та інших видів природоорієнтованого туризму, оскільки наявність гідів-провідників з досвідом додання природних перешкод та виживання у критичних умовах є гарантією безпечної подорожі. Для України спортивний туризм є одним із перспективних, оскільки сприятливі умови для його розвитку є в межах усіх регіонів.

Сучасні проблеми розвитку українського спортивного туризму як масового фізкультурно-спортивного руху та спорту вищих досягнень розкрито у публікаціях Абрамова В.В. [4], Булашова А.Я. [5] та інших. Спортивний туризм як вид туристської діяльності в Україні досліджували Іванунік В. [6], Скибенко А. [7]. У той же час територіальні аспекти спортивного туризму практично не вивчені. Як виняток можна назвати дослідження дитячо-юнацького спортивного туризму України Колотухи О.В. [8], у публікаціях Похмурської С. і Скабари Р. [9], Скриль І. [10] розкрито лише окремі аспекти на прикладі конкретних регіонів.

Мета дослідження – виявити особливості територіального розвитку

спортивного туризму на основі аналізу структурно-динамічних процесів у походному його виді. Було проаналізовано статистичні звіти обласних маршрутно-кваліфікаційних комісій (ОМКК) у структурі Федерації спортивного туризму України (ФСТУ). Узагальнено інформацію про кількість офіційно зареєстрованих спортивних туристських походів та чисельність їх учасників в пішохідному, гірському, водному, лижному, вело-, спеле-, автомо- та вітрильному туризмі. Часовий період дослідження охоплює 2005-2010 роки. Додатково враховано інформацію про кількість учнів у гуртках туристсько-спортивної спрямованості у системі Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

В структурі спортивного туризму виділяють два напрями: походний, чи маршрутний (проходження спортивних туристських маршрутів) та змагальний (підготовка і участь у змаганнях із туристсько-спортивного багатоборства). Для розвитку спортивного туризму важливим є перший напрям, оскільки саме під час походів не тільки підвищується технічна майстерність учасників подорожі, але й формується їх краєзнавчий світогляд.

Усі походи поділяються на ступеневі та категорійні. Перші є фундаментом майбутніх складних спортивних походів, підвалинами туристського досвіду. Це найбільш масові та доступні форми спортивного туризму, які переважно організовуються в системі обласних станцій юних туристів. На такі походи припадало у 2005 році 73,2% (1784 походи), а у 2010 році – 54,6% (1388 походів). Їх зменшення відбулося паралельно із зростанням кількості категорійних походів з 653 у 2005 році до 1152 у 2010 році. Якщо зростання кількості категорійних походів розцінюється однозначно як позитивна тенденція, то скорочення чисельності ступеневих вказує на можливе погіршення у перспективі. Адже зменшення числа технічно підготовлених туристів-початківців виступатиме обмежуючим фактором для проведення складних категорійних походів.

Існують значні територіальні відмінності за кількістю проведених спортивних туристських походів (рис. 1). Найбільше походів за 2005-2010 рр. проведено туристами м. Києва, Полтавської, Дніпропетровської, Рівненської, Івано-Франківської та Одеської областей. Невелика кількість походів та чисельність їх учасників характерна для Львівської, Чернівецької, Хмельницької, Черкаської, Вінницької, Миколаївської, Кіровоградської областей.

Якісний рівень розвитку походного спортивного туризму визначається часткою категорійних походів. Найвищою є питома вага категорійних походів у Київській, Львівській, Тернопільській, Вінницькій областях. Зауважимо, що водночас у вказаних областях, окрім Київської області та м. Києва, кількість походів – одна з найменших з-поміж регіонів України. Спортивний туризм у них переважно розвивається як спорт вищих досягнень, а не масовий фізкультурно-спортивний та пізнавальний рух. Натомість, у групу областей з найнижчою питомою вагою категорійних походів потрапили ті області, які є лідерами за масовістю спортивного туризму (Івано-Франківська, Рівненська, Херсонська, Полтавська області). Оптимальним є розвиток спортивного походного туризму, з точки зору і кількісних, і якісних характеристик, у Одеській, Харківській, Дніпропетровській, Запорізькій, Київській областях та м. Києві. Саме у них спостерігається поєднання значної кількості проведення походів і високої питомої ваги категорійних походів.

Про якісний рівень розвитку спортивного туризму свідчить кількість походів вищої (IV-VI) категорії складності, оскільки саме під час них формується кадрово-кваліфікаційний потенціал спортивного туризму. Питома вага таких походів серед усіх категорійних зростає з 4,6% у 2005 році до 8,0% у 2010 році.

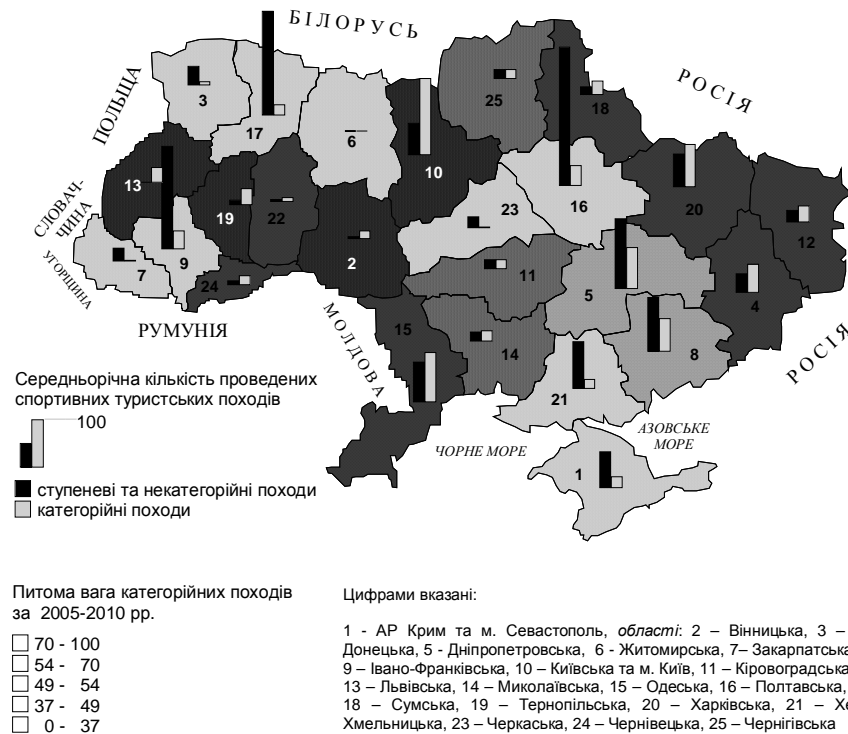

Рис. 1. Походний спортивний туризм України

Можливості організації складних спортивних категорійних походів в межах як рівнинних, так і гірських територій України, дуже обмежені через низьку автономність маршрутів, відсутність достатньої кількості перешкод, наявність яких є обов'язковою для походів IV-VI к.с. Затверджений постановою Президії ФСТУ «Перелік класифікованих туристських спортивних маршрутів України» передбачає організацію в межах України спортивних походів не вище III к.с. в Українських Карпатах і Кримських горах та не вище II к.с. на її рівнинній території. У схемі туристсько-географічного районування А.Я. Булашова та Л.І. Капліної [5] додатково вказується можливість проведення у Карпатах та Криму велосипедних походів IV к.с. Триває дискусія щодо можливості організації пішохідних походів IV к.с. у Карпатах та III к.с. у Криму в міжсезоння [4]. За даними 2010 року, понад 77% спортивних туристських походів проводилися в межах України, у тому числі 37% припадало на Крим, 25% на рівнинну територію України і 15% на Карпати. Географія виїзного спортивного туризму України така: 56,7% походів припадає на Кавказ, понад 5% - на Карелію, по 3,5% - на Алтай, Кольський півострів, Саяни, приблизно по 3% - на Туреччину, Памір і Паміро-Алай, Краснодарський край, Західну Європу, по 1-2% - на Урал, Тянь-Шань, Молдову, Білорусь, Хамар-Дабан,

Хібіни, Фанські гори, Алатау, у Чорногорію. Лише по одному походу було проведено українськими туристами-спортсменами на Камчатці, в гори Путорани, на Кодар, у межах Болгарії, Таджикистану, Казахстану, Сирії.

У всіх областях України домінуючим видом спортивного туризму є пішохідний. Однак, якщо в Рівненській чи Івано-Франківській областях на пішохідні походи припадає понад 90%, то в м. Київ їх частка ледь вища 50% від загальної кількості туристських спортивних походів. У м. Києві, Львівській, Тернопільській, Чернівецькій, Чернігівській та Харківській областях розвинутий водний туризм, у Чернівецькій, Донецькій, Закарпатській, Одеській областях – велосипедний туризм; у Тернопільській області та АР Крим – спелеотуризм. Як правило, структура спортивного туризму за видами чітко корелює із наявністю у областях спортсменів із присвоєними спортивними званнями з відповідного виду туризму. За наявністю відповідних кадрів визначається і спеціалізація ОМКК. Меншою мірою видовий склад спортивних туристських походів пов'язаний із специфікою природно-географічних умов областей.

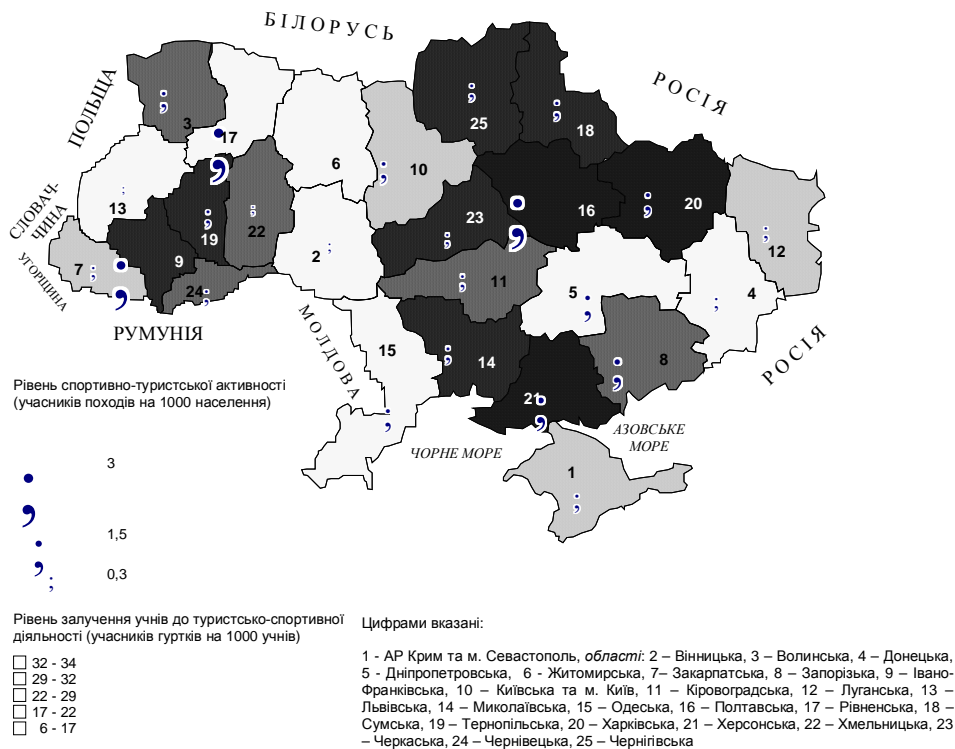

Рис. 2. Спортивно-туристська активність населення

Спортивно-туристська активність визначається чисельністю населення, залученого до занять спортивним туризмом. Кількість учасників усіх спортивних походів на 100 тис. населення у рік варіює в межах від 3 до 0,1 (рис. 2). Найвищою вона є в Рівненській та Полтавській областях, найнижчою - у Львівській та Хмельницькій областях. У багатьох випадках цей показник корелює із рівнем залучення учнів у гуртки туристсько-спортивної спрямованості.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз територіальних особливостей походного спортивного туризму в Україні вказує на значні диспропорції у його розвитку при загальній тенденції до зростання. Встановлено, що туристська активність визначається не стільки географічним положенням та природними умовами областей, як активністю обласних осередків ФСТУ. Масовість заходів спортивного туризму невисока, тому на сьогодні спортивний туризм не відіграє значної ролі у залученні населення до здорового способу життя, а його розвиток потребує підтримки та популяризації як на регіональному, так і на державному рівнях.

Список літератури

1. Сасін М.П. Вдосконалення класифікації видів і форм туризму / М.П. Сасін, С.А. Гринько [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.nbu.gov.ua/e-journals/SNU/2008-2/08smpkaf.pdf – 01.02.2010.
2. Фокін С.П. Спортивний і спортивно-оздоровчий туризм: питання термінологічного апарату / С.П. Фокін // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. вихов. і спорту. — 2006. — № 8. — С. 88-90.
3. Соколов В.А. Економічні аспекти занять спортивним туризмом / В.А. Соколов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/sport/control/uk/publish/article-01.02.2011>.
4. Абрамов В.В. Перспективы развития спортивного туризма в историческом аспекте / В.В. Абрамов // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. вихов. і спорту. – 2007. № 6. - С. 3-6.
5. Булашев А.Я. Туристско-географическое районирование Украины / А.Я. Булашев, Л.И. Каплина // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. вихов. і спорту. – 2008. № 11. - С. 11-16.
6. Іванунік В. Перспективи розвитку спортивно-екстремального туризму в Україні / В. Іванунік // Науковий вісник Чернівецького університету. Вип. 434: Географія. – Чернівці: Рута, 2009. – С. 167-174.
7. Скибенко А. Де він, спортивний туризм? / А. Скибенко // Краєзнавство. Географія. Туризм. – 2001. – № 11. – С. 8.
8. Колотуха О. В. Географія дитячо-юнацького туризму в Україні: Навчальний посібник / О.В. Колотуха – К.: Український державний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді, 2008. – 278 с.
9. Похмурська С. Сучасний стан і перспективи розвитку дитячо-юнацького туризму в Львівській області / С. Похмурська, Р. Скабара // Молода спортивна наука України. – 2007. – Т. V. – С.310-313.
10. Скриль І. Розвиток дитячо-юнацького туризму в Харківській області / І. Скриль // Часопис соціально-економічної географії: Міжрегіональний збірник наукових праць. – Харків: Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, 2010. – Вип. 8 (1). – С. 155-158.

Романів А.С. Територіальні аспекти розвитку спортивного туризму України / А.С. Романів, О.Я. Романів // Ученые записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского. Серия: География. – 2011. – Т. 24 (63). – №2, ч. 2 – С. 252-256.

Представлены результаты исследования уровня развития спортивного туризма в разрезе областей Украины, установлены территориальные различия по количеству и видам проводимых спортивных туристских походов, определен уровень вовлечения населения в туристско-спортивную деятельность.

Ключевые слова: спортивный туризм, туристский поход, туристско-спортивная активность

Romaniv A.S. Territorial aspects of the development of sport tourism in Ukraine / A.S. Romaniv, O.J. Romaniv // Scientific Notes of Taurida National V. I. Vernadsky University. – Series: Geography. – 2011. – Vol. 24 (63). – № 2, p. 2 – P. 252-256.

The results of studying of the level of sport tourism development in the regions of Ukraine are represented, the territorial differences in the number and types of organized sport hiking trips are established, and the level of public involvement in the tourism and sport activities is determined.

Keywords: sport tourism, camping, tourism and sport activity

Поступила в редакцію 08.04.2011 г.